

ONA TILIM – DILIM GAVHARI: MILLIY O‘ZLIK VA MA’NAVIY YUKSALISH OMILI

Usmanova Saodat Abduraxmanovna.

*Sirdaryo tuman politexnikumi
ona tili va adabiyot o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Ushbu maqola ona tilining millat hayotidagi o‘rni, uning madaniy merosni saqlash, milliy o‘zlikni shakllantirish, tafakkurni rivojlantirish va ma’naviy yuksalishdagi ahamiyatini har tomonlama tahlil qiladi. Maqolada o‘zbek tilining boy tarixi, uning yozuvchilari va shoirlarining til haqidagi fikrlari, tilning madaniy-lingvistik xususiyatlari va uni asrab-avaylash masalalari yoritiladi. Shuningdek, til siyosatining dolzarbligi, globallashuv sharoitida tilni saqlash strategiyalari va kelajak avlodlarga til merosini yetkazish yo‘llari muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: Ona tili, millat, madaniyat, o‘zlik, ma’naviyat, til siyosati, madaniy meros, globallashuv, tilshunoslik, adabiyot, milliy g‘urur.

Ona tili - ruhga jon kiritgan, qalbiga nur baxsh etgan ilohiy kalomdir.

Alisher Navoiy

Kirish. Ona tili – har bir inson uchun qalb qo‘ri, dil gavharidir. U bizning ilk so‘zlarimiz, ota-bobolarimizning asrlar osha yaratgan ma’naviy xazinasini, millatning o‘zligini, madaniyatini, tarixini aks ettiruvchi bebaho merosidir. Ona tili – bu nafaqat muloqot vositasi, balki millatning yuragi, uning ruhi, o‘zligidir. U orqali biz dunyoni anglaymiz, o‘z fikrlarimizni ifoda etamiz, o‘tmishimizni eslaymiz va kelajakni tasavvur qilamiz. Buyuk mutafakkir Abdulla Avloniy ta’kidlaganidek, "Til millatning eng buyuk boyligi, uning ma’naviy qiyofasidir. Tilni asrash – millatni asrash demakdir". Shunday ekan, ona tiliga bo‘lgan hurmat, ehtirom va mehr – har birimizning muqaddas burchimizdir.

Asosiy qism. Ona tili – millatning ma’naviy xazinasidir. U asrlar osha yaratilgan adabiyot, san’at, folklor va boshqa madaniy meros namunalarini o‘zida mujassam etadi. Alisher Navoiy, Bobur, Mashrab, Ogahiy, Muqimiy, Furqat, Cho‘lpon, Usmon Nosir, Abdulla Qodiriy, Oybek, G‘afur G‘ulom, Zulfiya, Abdulla Oripov, Erkin Vohidov kabi o‘zbek adabiyotining buyuk namoyandalari o‘zlarining bebaho asarlari bilan o‘zbek tilining go‘zalligi va qudratini jahonga namoyon etdilar. Ularning ijodi – o‘zbek tilining ma’naviy salohiyatini, badiiy imkoniyatlarini va estetik qimmatini ko‘rsatuvchi yorqin dalildir.

Alisher Navoiy: "Tilga e’tibor – elga e’tibor" deya ta’kidlagan Navoiy hazratlari tilning millat uchun qanchalik muhim ekanligini o‘zining bebaho asarlari bilan

isbotlagan. Uning "Xamsa"si o'zbek tilining badiiy imkoniyatlarini, uning nafosatini va go'zalligini namoyon etuvchi durdona asardir.

Abdulla Qodiriy: "O'tkan kunlar" romani o'zbek tilining tarixiy ruhini, uning o'ziga xosligini va milliy mentalitetni aks ettiruvchi yorqin namunadir. Adibning tili orqali o'zbek xalqining o'tmishi, urf-odatlar va qadriyatlari jonlanadi.

G'afur G'ulom: "Sen yetim emassan" she'rida tilning qalb amrlari va dardlarini ifoda etishdagi kuchini, insoniy tuyg'ularni aks ettirishdagi rolini ko'rsatib bergan. Tilimizda yaratilgan har bir asar – bu bizning ma'naviy boyligimiz, qalbimizning gavharidir.

Ona tili – milliy o'zlikni shakllantirishning asosiy omilidir. Til orqali biz o'z millatimizning tarixini, madaniyatini, urf-odatlarini o'rganamiz, uning qadriyatlarini o'zlashtiramiz va o'zimizni shu millatning bir qismi ekanligimizni his qilamiz. Til – bu bizning kimligimizni, qayerdan kelganimizni va qayerga ketayotganimizni belgilaydigan muhim omildir. Tilimizda biz o'zligimizni topamiz, o'zligimizni anglaymiz va o'zligimizni namoyon etamiz. Tilning milliy o'zlikni shakllantirishdagi rolini quyidagi omillar orqali ko'rish mumkin:

- Milliy adabiyot: Milliy adabiyot asarlari orqali biz o'z xalqimizning qahramonliklarini, fojialarini, orzu-umidlarini o'rganamiz va ular bilan o'zimizni bog'laymiz.

- Folklor: Folklor namunali biz o'z xalqimizning donoligini, hayotiy tajribasini va estetik idealarini o'zlashtiramiz.

- Urf-odatlar: Urf-odatlarimiz til orqali avloddan-avlodga o'tib, milliy o'zligimizni saqlashga yordam beradi.

Ona tili – tafakkurni rivojlantirishning eng muhim vositasidir. Til orqali biz fikrlaymiz, o'z fikrlarimizni ifoda etamiz, dunyoni anglaymiz va o'z bilimlarimizni oshiramiz. Tilning grammatik tuzilishi, lug'at boyligi va uslubiy xususiyatlari bizning tafakkurimizning shakllanishiga bevosita ta'sir qiladi. Ona tilimizda qanchalik ravon va mukammal so'zlasha olsak, shunchalik chuqur va keng fikrlay olamiz.

Til va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlikni quyidagi jihatlar orqali ko'rish mumkin:

- So'z boyligi: So'z boyligi qanchalik keng bo'lsa, fikrlash imkoniyatlari ham shunchalik keng bo'ladi.

- Grammatik tuzilish: Tilning grammatik tuzilishi fikrlash tartibini belgilaydi.

- Uslubiy xususiyatlar: Tilning uslubiy xususiyatlari fikrlashning nozik jihatlarini ifoda etishga yordam beradi.

Ona tili – ma'naviy yuksalishning muhim omilidir. Til orqali biz o'zimizning ma'naviy qadriyatlarimizni o'rganamiz, ularni o'zlashtiramiz va o'zimizning ma'naviy olamimizni boyitamiz. Til orqali biz o'zimizning insoniy fazilatlarimizni rivojlantiramiz, ezgulik, mehr-oqibat, adolat, va vatanparvarlik kabi tushunchalarni

anglaymiz va ularga amal qilamiz. Tilimizda yaratilgan diniy, axloqiy va falsafiy asarlar bizning ma'naviy dunyoqarashimizni shakllantirishga yordam beradi.

Tilning ma'naviy yuksalishdagi rolini quyidagilar orqali ko'rish mumkin:

- Diniy matnlar: Qur'oni Karim, Hadislar va boshqa diniy matnlar bizning ma'naviy qadriyatlarimizni shakllantirishga yordam beradi.
- Tasavvufiy adabiyot: Tasavvufiy adabiyot namunalari (Navoiyning "Hayrat ul-abror"i, "Lison ut-tayr"i, Rumiyning "Masnaviy"si) bizning ma'naviy olamimizni boyitadi va insoniy fazilatlarimizni rivojlantiradi.
- Axloqiy pandnomalar: Axloqiy pandnomalar (Kaykovusning "Qobusnoma"si, Gulistanning "Guliston"i) bizga yaxshi xulq-atvor qoidalarini o'rgatadi va ma'naviy barkamol inson bo'lishga yordam beradi.

Globallashuv sharoitida ona tilini saqlash va rivojlantirish masalasi har qachongidan ham dolzarbroq ahamiyat kasb etadi. Til siyosati davlatning bu boradagi strategik yo'nalishlarini belgilab beradi. Tilga davlat tili maqomini berish, uni ta'lim, fan, madaniyat, ommaviy axborot vositalari va davlat boshqaruvi sohalarida qo'llashni kengaytirish til siyosatining muhim yo'nalishlaridandir.

Til siyosati quyidagi vazifalarni o'z ichiga olishi lozim:

- Tilni ilmiy asosda o'rganish va rivojlantirish.
- Tilning lug'at boyligini oshirish, yangi atamalar yaratish va ularni amaliyotga joriy etish.
- Ta'lim tizimida tilning o'rni va rolini kuchaytirish.
- Ommaviy axborot vositalarida tilning to'g'ri va ravon qo'llanilishini ta'minlash.
- Tilni himoya qilish va unga hurmatni oshirish.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ona tili – bu nafaqat bizning muloqot vositamiz, balki bizning milliy o'zligimiz, ma'naviy boyligimiz, tafakkurimiz asosi va ma'naviy yuksalish omilimizdir. Tilimiz orqali biz o'tmishimizni eslaymiz, bugunimizni anglaymiz va kelajagimizni tasavvur qilamiz. Shunday ekan, har birimiz ona tilimizga mehr va ehtirom bilan munosabatda bo'lishimiz, uni asrab-avaylashimiz va kelajak avlodlarga meros qilib qoldirishimiz zarur. Buyuk ajdodlarimizdan qolgan bebaho til merosini asrash va rivojlantirish – har bir o'zbekistonlikning muqaddas burchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Avloniy, A. (1918). "Turkiy guliston yoxud axloq". Toshkent.
2. Navoiy, A. (1941). "Xamsa". Toshkent: O'zdamnashr.
3. Qodiriy, A. (1991). "O'tkan kunlar". Toshkent: Sharq.
4. G'ulom, G'. (1984). "Tanlangan asarlar". Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.

5. Mahmudov, N. (2007). "Til va tafakkur". Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti.
6. Qo'chqortoev, I. (1980). "Etnolingvistika asoslari". Toshkent: Fan.
7. Ziyodov, Sh. (2018). "Tilshunoslikda kognitiv paradigmaning o'rni". Toshkent: Navro'z.
8. O'zbek tilining izohli lug'ati (2 jildlik). (1981). Moskva: Русский язык.
9. Mirzayev, S., Usmonov, S., & Rasulov, I. (2000). "O'zbek tili" Toshkent: O'qituvchi.